

آشنایی با تاریخ ادبیات جهان

«از کهنترین زمان تا امروز»

دکتر مسعود گلزاری

حمیدرضا ناظمی راد

www.ketab.ir

تهران / ۱۳۹۰

سرشناسه : گلزاری، مسعود، ۱۳۱۳-
عنوان و نام پدیدآور : آشنایی با تاریخ ادبیات جهان « از کهنترین زمان تا امروز » / مسعود گلزاری، حمیدرضا ناظمی راد.
مشخصات نشر : تهران: کتابدار، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری : ۳۶۳ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۸۹-۶۶-۸
وضعیت فهرست نویسی : فیفا
موضوع : ادبیات فارسی - تاریخ و نقد
شناسه افزوده : ناظمی راد، حمیدرضا، ۱۳۵۲-
رده بندی گنگره : PIR ۳۳۷۵ / ۸۴۸۵۴ ۱۳۹۰ :
رده بندی دیویی : ۸۴۰/۰۰۰۹ :
شماره کتابشناسی ملی : ۲۲۸۴۹۳۲

www.ketabdar.org
mohseni@ketabdar.org

عنوان: آشنایی با تاریخ ادبیات جهان « از کهنترین زمان تا امروز »

نویسنده: دکتر مسعود گلزاری و حمیدرضا ناظمی راد

حروف نگار: پریسا وزیرپور کشمیری

صفحه آرا: پریسا وزیرپور کشمیری و نسرين حاجی علی

طرح جلد: نسرين حاجی علی

مجموعه کتابدار: ۱۷۷؛ مجموعه پایه: ۴

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۰ شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه / قیمت: ۸۰۰۰ تومان

ناشر: کتابدار / نشانی پخش: تهران، صندوق پستی: ۱۴۱۵۵/۱۹۷۳

تلفن: ۱۸۸۹۷۹۵۶۱ / ۴ - ۸۸۴۸۱۳۵۳ / دورنگار: ۸۸۹۷۹۵۶۰ / همراه: ۰۹۱۲۱۸۸۳۵۸۱

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۹

مقدمه..... ۱۱

دفتر نخست.....

جهان باستان: مشرق زمین و مصر.....

نوران پیش از کلاسیک..... ۱۵

ادبیات باستان..... ۱۶

دوران تاریخی و کشف نخستین آثار..... ۱۷

ادبیات میان رودان (= بین النهرین)..... ۱۷

ادبیات مصر..... ۲۰

ادبیات چکمی..... ۲۱

ادبیات مذهبی..... ۲۱

قصه‌ها..... ۲۲

شعر..... ۲۲

ادبیات هند..... ۲۲

آثار مذهبی..... ۲۳

شعر..... ۲۳

نثر..... ۲۳

آثار غیر دینی..... ۲۳

نمایشنامه..... ۲۴

قصه‌ها..... ۲۴

شعر غنایی..... ۲۵

ادبیات چین..... ۲۵

تاریخ..... ۲۵

فلسفه..... ۲۶

شعر..... ۲۶

سفر نامه..... ۲۷

ادبیات چین در سده‌های میانه..... ۲۷

شعر..... ۲۷

تاریخ..... ۲۸

نمایشنامه..... ۲۹

رمان..... ۲۹

ادبیات عبری..... ۳۰

کتاب مقدس..... ۳۱

عهد قدیم / عهد عتیق..... ۳۱

صحبته‌های پیامبران..... ۳۲

اشعار غنایی..... ۳۲

ادبیات چکمی..... ۳۳

نمایشنامه..... ۳۳

قصه‌ها..... ۳۳

عهد جدید..... ۳۳

انجیلها..... ۳۴

تاریخ..... ۳۵

قصه‌ها..... ۳۵

ادبیات چکمی..... ۳۶

آپو کریف..... ۳۶

تلمود..... ۳۶

تأثیر ادبیات عبری..... ۳۶

دوران کلاسیک..... ۳۷

ادبیات یونان باستان..... ۳۸

دوران شعر حماسی..... ۳۸

شعر غنایی (۷۰۰ - ۴۵۰ پ. م.)..... ۴۰

عصر آتیک..... ۴۱

تاریخ..... ۴۲

نمایشنامه..... ۴۴

۶۹	اندلس.....
۶۹	ادبیات.....
۶۹	لغت و زبان شناسی.....
۷۰	فلسفه.....
۷۰	ابن یاجه.....
۷۰	ابن طفیل.....
۷۱	ابن رشد.....
۷۱	ابن العربی.....
۷۲	علوم دینی.....
۷۲	ابن خزم.....
۷۲	حماسه.....
۷۳	ادبیات ایتالیا.....
۷۶	اسطوره شناسی.....
۷۶	اساطیر کلاسیک.....
۷۶	اسطوره‌های آفرینش.....
۷۷	پیدایش خدایان.....
۷۹	شخصیت‌های برجسته اسطوره‌های مشهور.....
۸۲	اساطیر ژرمنی شمالی.....

رئس‌انسانس

۸۷	ادبیات ایتالیا.....
۸۷	رئس‌انسانس و پس از آن.....
۹۰	ایتالیا، سده هفدهم و هجدهم.....
۹۱	ایتالیا، سده نوزدهم و بیستم.....

۹۵	ادبیات رئس‌انسانس و پس از آن.....
۹۷	پلئیدها.....
۹۸	فرانسه سده هفدهم.....
۱۰۱	فرانسه سده هجدهم، عصر روشنگری.....
۱۰۴	فرانسه سده نوزدهم.....
۱۰۴	عصر رمانتیک.....
۱۰۷	عصر واقع گرایی، طبیعت گرایی و نماد گرایی.....
۱۱۱	نویسندگان طبیعت‌گرایی سده نوزدهم فرانسه.....
۱۱۲	نمادگرایان فرانسه (سمبولیستها).....
۱۱۴	فرانسه سده بیستم.....

۱۲۵	ادبیات اسپانیا.....
۱۲۵	رئس‌انسانس و پس از آن.....
۱۲۶	حماسه.....
۱۲۷	رمانس شوالیه گری.....
۱۲۷	رمان پیکارسک.....

۴۴	تراژدی.....
۴۷	فلسفه.....
۴۷	نخستین پندار گرایان / مذهب اصالت تصور.....
۴۹	بلاغت و سخنوری.....
۵۰	سوفسطاییان.....
۵۰	سخنوران.....
۵۰	دوران اسکندرانی و رومی.....
۵۱	در تاریخ.....
۵۱	در زندگینامه نویسی.....
۵۲	در فلسفه.....
۵۲	ادبیات روم باستان.....
۵۳	دوره جمهوری.....
۵۳	نمایشنامه.....
۵۳	فلسفه.....
۵۳	سخنوری.....
۵۴	تاریخ.....
۵۴	عصر آوگوستوس.....
۵۵	تاریخ.....
۵۶	دوران امپراتوری (۱۴ - ۴۷۶ م).....
۵۶	نمایشنامه.....
۵۷	طنز.....
۵۷	حماسه.....
۵۸	تاریخ و زندگینامه نویسی.....
۵۸	ادبیات مسیحیت.....

دفتر دوم

ادبیات اروپا در سده های میانه

«رئس‌انسانس - سده بیستم»

۶۳	ادبیات اروپا در سده‌های میانه.....
۶۳	ادبیات ژرمنی.....
۶۴	آلمانی علیای کهن.....
۶۴	آلمانی علیای میانه: دوران کلاسیک.....
۶۵	ژرمنی شمالی / اسکاندیناویایی.....
۶۵	ادبیات سلتی.....
۶۶	ادبیات فرانسوی.....
۶۶	ادبیات فنودالسم.....
۶۷	ادبیات شوالیه گری.....
۶۷	ادبیات شهری.....
۶۸	ادبیات اسپانیایی.....
۶۹	اسپانیای اسلامی.....

دفتر سوم
مکتبهای ادبی

کلاسیک.....	۲۵۱
کلاسی سیم.....	۲۵۲
رمانتسیم (خیالی و غیر واقعی).....	۲۵۵
رألیسم (واقع گرایی / واقعیت گرایی).....	۲۵۶
ناتورالیسم (طبیعی گرایی).....	۲۵۷
پارناسیسم.....	۲۵۸
استتیسیم (زیبایی گرایی).....	۲۵۹
سمبولیسم (نماد گرایی / نماد پردازی).....	۲۶۰
اکزستانسیالیسم.....	۲۶۲
ناتورسیم.....	۲۶۳
وریسم.....	۲۶۳
فوتوریسم.....	۲۶۴
کاسموپولیسیسم (جهان وطنی).....	۲۶۵
اوانیسیسم (اتحاد گرایی).....	۲۶۶
کوبیسیسم.....	۲۶۶
دادائیسیسم / دادا.....	۲۶۸
سوررألیسم (واقعیت برتر).....	۲۶۹
اکسپرسیونیسم.....	۲۷۰
کراسوسیسم (آفرینش گرایی).....	۲۷۱
اولترائیسیسم (افراط گرایی).....	۲۷۲
امپرسیونیسم (تأثیر گرایی).....	۲۷۳
ایماژیسم (تصویر گرایی).....	۲۷۲
لیتریسم (حروف گرایی).....	۲۷۵
کتاب شناسی.....	۲۷۷
فارسی.....	۲۷۷
غیر فارسی.....	۲۸۰
خواندنیهای پیشنهادی.....	۲۸۳
نمایشه.....	۳۰۳

نمایشنامه.....	۱۳۰
ادبیات آلمان.....	۱۳۳
سده شانزدهم: رنسانس و اصلاح دینی.....	۱۳۳
نظر اجمالی.....	۱۳۴
سده هفدهم.....	۱۳۷
سده هژدهم.....	۱۳۹
رمان و نقد ادبی.....	۱۴۰
آلمان سده نوزدهم.....	۱۴۴
سده بیستم.....	۱۵۱
ادبیات انگلیس.....	۱۵۹
سده های میانه و پس از آن.....	۱۵۹
نظر اجمالی.....	۱۶۰
تاریخچه نمایشنامه در ادبیات انگلیس.....	۱۶۲
رنسانس و عصر الیزابت (۱۴۸۵ - ۱۶۲۵).....	۱۶۲
سده هفدهم.....	۱۶۶
سده هژدهم.....	۱۶۸
سده نوزدهم.....	۱۷۰
برونته.....	۱۷۵
سده بیستم.....	۱۷۷
ادبیات روسیه.....	۱۸۷
سده های میانه و پس از آن.....	۱۸۷
سده بیستم.....	۲۰۱
ادبیات امریکا.....	۲۰۷
سده هژدهم، روشنگری.....	۲۰۸
دوران انقلاب (۱۷۶۳ - ۱۸۱۰).....	۲۱۰
سده نوزدهم، دوران رمانتیک.....	۲۱۱
سده بیستم.....	۲۱۸
شاعران.....	۲۲۵
نمایشنامه نویسان.....	۲۲۷
ادبیات امریکای لاتین.....	۲۳۱
آشنایی با امریکای لاتین.....	۲۳۱
ادبیات.....	۲۳۲
شاعران و نویسندگان دیگر از.....	۲۳۷
برندگان جایزه نوبل ادبیات.....	۲۴۳
برندگان جایزه نوبل در ادبیات.....	۲۴۴

به نام خداوند جان و خرد

پیشگفتار

سپاس آفریدگار توانا و درود بر مسند نشین سریر ولایت حیدر محمد علی عالی اعلی و دودمان پاکش.

دفتر حاضر بررسی حدود پنج هزار سال آثار ادبی جهان از کهنترین دوران تا زمان حاضر، از دیدگاههای گونه گونه است که با اختراع خط در نیمه دوم هزاره چهارم پیش از میلاد در جنوب میان رودان، شکل می گیرد. این دوران در برابر دوران زندگانی بشر که با توجه به کشف جمجمه انسانی در یکی از غارهای کوه "چوکوتین" در نزدیکی "پکن" در ۱۹۲۹ م. به یک میلیون سال می رسد، بسیار ناچیز است. بشر پیش از تاریخ اگر نمی توانسته اثری مکتوب از خود به جای گذارد، ولی با نقشها و ابزار و ادوات گونه گونه سنگی، استخوانی و چوبینی که از او به دست آمده، فکر می کرده، خیال پردازی می کرده، و عشق می ورزیده، و آنها را برای دیگران بیان می کرده است؛ و زمانی که به خط دست یافت، دیده ها و شنیده ها و خواسته هایش را برای آیندگان به یادگار گذاشته است. نوشته هایی از انسانهای پیشین در دست است، در برابر آن چه که وجود داشته، بسیار اندک است. زیرا، نه بر همه آنها دست یافته ایم و نه آن که هر چه را که تا امروز یافته ایم، توانسته ایم، بخوانیم. بنابراین، آن چه تا کنون نوشته شده قطره ای است در برابر اقیانوسی بی کران.

دفتر آشنایی با ادبیات جهان "از کهنترین زمان تا امروز" با هم یاری رفیق و یار همیشگی آقای حمید رضا ناظمی راد، به سرانجام رسیده است. ایشان جمع آوری بخشهایی از دفتر را بر عهده گرفتند، به گونه‌ای که تهیه شده‌ها برای یک دست شدن دفتر، فقط ویرایش شد و آنگاه در اختیار ناشر قرار گرفت.

دفتر آشنایی با تاریخ ادبیات جهان بدان جهت تدوین یافته است تا مقدمه‌ای برای پژوهشهای آینده دانشجویان باشد تا ذهن بویا و آماده آنان را بیشتر یاری دهد آنچه آرایه گردیده از اختراع خط (حدود ۳۴۰۰ پ. م) آغاز شده و پایانی هم برای آن نیست. این مجموعه، ادبیات هر دوره — با توجه به سرزمینهای گونه‌گون — را از نگاه ساختاری، به دوره‌های زمانی ویژه‌ای تقسیم می‌کند:

پیشینه تاریخی: موقعیت جغرافیایی و تاریخی، دگرگونیهای سیاسی - اجتماعی، گرایشهای مذهبی و فلسفی، جریانهای فکری و هنری و زبان و ادبیات؛

نظر اجمالی: نگاهی گذرا بر آثار ادبی گران سنگ و شاهکارهای ادبی، سیمای درخشان شعر و ادب، آثار ادبی گونه‌گون (شعر، نمایشنامه، رمان، داستان‌نویسی کوتاه و بلند، علوم گونه‌گون، آثار انتقادی، و...)، محتوا، قالب، و شیوه پرداخت آثار در دوره‌های مورد بررسی؛

شخصیتها: زندگینامه، آثار و نفوذ شخصیتهای درخشان هر دوره و بررسی و ارزیابی اندیشه‌ها، زبان، سبک، و حال و هوای آثار این شخصیتها.

در پایان دفتر، پس از منابع و مأخذ، آثاری که بتواند راه گشای آگاهی بیشتر و پژوهش ساز باشد و همچنین سایتهایی که در دسترس است جهت استفاده بیشتر در تهیه و تنظیم پژوهشهای علمی دانشجویان و یا نیازمندان این راه، آورده شده است.

آقای حمید محسنی همکار فرزانه و مدیر مؤسسه "نشر کتابدار"، چاپ و نشر این دفتر را پذیرا شدند. محبتش را پاس می‌دارم؛ سرکار خانم پریسا وزیرپور کشمیری حروف نگاری دفتر را بر عهده داشتند، شکیبایی ایشان را می‌ستایم؛ صفحه آرایی دفتر را سرکار خانم نسreen حاج علی انجام دادند، از بردباری ایشان و تحمل بد قلفیهای خود پوزش می‌خواهم.

در پایان از دیگر همکاران مؤسسه "نشر کتابدار" که امکان چاپ و نشر این دفتر را فراهم کرده‌اند و همچنین کارکنان چاپخانه بهمن بسیار بسیار سپاسگزارم. سرفرازی و ارجمندی همگان را از درگاه حضرت حق آرزو می‌کنم.

یا علی مدد

مسعود گلزاری

تهران: زمستان ۱۳۸۹ خورشیدی

مقدمه

شعر و ادب برای شادمان ساختن بشر و تفریح خاطر وی و افزونی معرفت پدید آمده است. آن کس که می‌تواند احساس و افکار خود را در قالب الفاظ در آورد دو منظور دارد: نخست آن که آتش درون خود را با آب شعر و ادب خاموش کند، دو دیگر آن که همه کس جز جانوران کج سرشت را به سر مستی و شادی در آورد.

به طور کلی شاید بتوان گفت که در تمامی کشورهای جهان، ادبیات همواره در انجام دو منظور پیروز بوده است: نخست آن که سخن پرداز هیچ شادمانی را بالاتر از این نمی‌داند که افکار خویش را به گوش جهانیان به ویژه آنان که شیفته این گونه آثار هستند برساند و چشم مشتاقان را به خویشتن متوجه سازد، دو دیگر آن که خواننده یا شنونده نیز در مطالعه شعر و تاریخ ادبیات از شادمانی بهره فراوان بُرد.

به هر روی، هر کس به اندازه ذوق خویش، از لذت روحانی و لذت مطالعه و خوشی جستجوی گونه گون شدن تاریخی کشورها بهره و سهمی خواهد بُرد. زیرا افزون بر آن که دامنه تجربیات و آگاهی خواننده گسترده تر و توانگر تر می‌شود، در آخر به رشد و بلوغ فکری و روحانی می‌رسد، که نتیجه‌ای بسیار گران بها است.

بشر در زندگی طولانی خود دریافت که شادمانی و لذت به دست آمده از ادبیات و دیگر علوم، جلوگیری تربیت و سد ترقی فکری آرمانی وی نخواهد شد زیرا روزگاری بود که جهان بین لذت و تربیت فرق می‌گذاشت و وجود یکی را مانع دیگری تشخیص می‌داد، اما امروزه این طرز تفکر و یا بهتر بگوییم این سوء نظر از بین رفته است. ژرف‌ترین درسی که بشر فرا می‌گیرد بیشتر بدون قصد و شعور است و شک نیست که هر یک از این تجربه‌ها و آزمایشها که در دفتر ادبیات زمانه نوشته شده و می‌شود، زندگی آدمی را خواه نا خواه دیگرگون ساخته و تربیت می‌کند، به جرأت می‌توان گفت هیچ یک از افراد انسانی — جز اندکی که نمی‌توان آنان را به حساب آورد —، از نفوذ و تأثیر این تربیت بر کنار نخواهد بود.

برای دست یافتن به این خویشتن خویش، در مطالعه آثار ادبی پیش از هر نهاده‌ای باید اقتضای سن خوانندگان را مورد دقت نظر قرار داد، زیرا مطالعه تاریخ ادبیات به طور کلی کار خُرد سالان و

نوجوانان نیست، زیرا ایشان با عالم تصور و پندار زندگی می‌کنند و سخن از گذشت ایام با روح آنان نا آشنا است. آنچه آنان را سیراب می‌کند: شعر و سرود و قصه‌ها و افسانه‌هایی است که بدون توجه به محیط یا زمانه‌ای که آن قصه و افسانه را پدید آورده، به آنان مسرت می‌بخشد و چون روزگار خرد سالی پاینده نیست، زمانی می‌رسد که نوجوان دنیای پندار و رویا را پشت سر می‌گذارد و می‌کوشد تا از هوش و ادراک و استعداد خود در فهم و درک کلیات فایده بگیرد. این زمان است که دیگر تهیه یک راهنمای زیبایی ادبی یا گردآوری منتخبی از بهترین آثار ادبی یک کشور، شایسته و بسنده نخواهد بود، بلکه لازم است برای هر کشور یک نقشه جغرافیایی ادبی تهیه کرد و جریان طولانی و دور و دراز سرچشمه ادبیات را که در دشت فرهنگ آن کشور را مشروب کرده است گام به گام پیروی کرد و آرا و عقاید پژوهشگران کنجکاو را که از شایبه طرفداری اشخاص بری هستند و از گزافه‌گویی بدور می‌باشند، در هر مورد ثبت کرد و حد میانه روی و تساوی را همواره بین این پژوهشگران ادبی و درج شاهکارهای شعر و ادب نگاه داشت.

در این سفر هر کس برای خود جوینده و کاشفی است، و هر چند در راهی که پیش از او دیگران گام زده‌اند، گام خواهد گذاشت، ولی در هر گام برداشتهای تازه و نو آفرینی چشم به راه او است و لطف کار در این جا است که هیچ نقشه و خط مشی از پیش تعیین شده‌ای نمی‌تواند مسافران این راه دور و دراز را رهنما باشد، بلکه هر کس ناگزیر است برای خود نقشه ویژه‌ای تهیه کند و تجربه‌ها و آزمایشها و احساسهای خویش را با نشانه‌ها و آثاری که تنها برای شخص او سودمند است یادداشت کند.

با توجه به این مقدمه، سه مقصود اساسی مورد نظر است:

— نخست پژوهش در کیفیت گونه‌گونی ادبیات و بحث در عقاید و آداب و افکار گونه‌گون در سده‌های گونه‌گون؛

— دو دیگر، شرح حال برخی از گویندگان و نویسندگان بزرگ ادب جهان و مطالعه سبکها و طرز بیان و روش نظمی و نثری آنان؛

— سه دیگر، ترجمه قطعه‌هایی که نمونه روشن و زباندار افکار هر یک از نویسندگان باشد.

اما پیش از آن که به بررسی و بیان ادبیات چند کشور اروپایی و آمریکایی پرداخته شود، شایسته است نخست با "ادبیات باستان" (= شرق باستان، یونان و روم باستان و غرب در سده‌های میانه) و آن گاه سبکها و مکتبهای گونه‌گون ادبی (از رنسانس تا دوران حاضر و سپس به ادبیات جدید) تا حد نیاز آشنا شویم.